

(1)
AZERBAYCAN ŞİİRİNDE NEVRUZ
Prof. Dr. Şüreddin MEMMEDLİ¹

KONUYA ÖN BAKIŞ

Bin yılların, yüzyılların kültür olgusu olan Nevruz'un – Yeni Yılın ilk gününün bahar heyecanını uluslar çeşitli mitolojik unsurlarla, kendi örf ve gelenekleriyle kaynaştırarak bugün de büyük coşkuyla kutlamaktadırlar.

En eski Türk milli bayramı olan Nevruz'un "Ergenekon" destanında: "O günden beri Yeni Yılın başladığı gece Gök-Türklerde adettir. O günü bayram sayarlar. Bir parça demiri ateşe salıp kızdırırlar. Önce Kağan bunu kıskaçla tutup örse koyar, çekiçle döver. Ondan sonra beyler de öyle yapar. Bugünü mukaddes bilirler, böylece Tanrı'ya şükretmiş olurlardı" – diye yansıtıldığını, Göktürk Devletinin kardeş kavgalarıyla tarih sahnesinden silinmesinden sonra, Altay Dağları'yla sınırlandığı kabul edilen Ergenekon havzasına sığınmış Oğuz boyunun oradan bir Nevruz günü ayrılıp, Kutluk Devleti'nin temellerini attıklarını; Hunların 21 Mart'ta bahar şenlikleri yaptıklarını; bugün Nevruz kutlamalarındaki geleneklerin o zamanda da yer aldığını; Kaşgarlı Mahmut'un "Müslüman olmadan önceki Türklerin Nevruz'dan sonraki ilk aya Oğlak ayı derler ve o gün bayram yaparlar" diye yazdığını biliyoruz.

Nevruz, zaman zaman kültürü, edebiyatı, şiiri de etkilemiştir.

İran şairi Firdevsi'nin "Şah-name" destanında Nevruz'un kurtuluş günü kabul edilip, bayram yapıldığı; şair Ömer Hayyam'ın "Nevruz-name" adlı eser yazdığı; Çağatay-Özbek şairi Ali Şir Nevai'nin "Seddi İskender" eserinde Nevruz'u tasvir ettiği; Gürcü şairler Şota Rustaveli'nin, Teymuraz'ın eserlerinde Nevruz şöleninin yansıtıldığı; Türk Divan şairlerinin padişahlara "Nevruziye" kasideleri sundukları; Türk Divan şiirinin, Türk halk edebiyatının, Âşık şiirinin önemli temsilcilerinin şiirlerinde Nevruz'u konu ettikleri, "Nevruz-u Sultanî", "Türk'ün Bayramı" şeklinde ifade ettikleri bellidir.

Nevruz, en canlı olarak yapıldığı, kelimenin tam anlamıyla "bayram" şeklinde kutlandığı yerlerden biri, belki de öncüsü Azerbaycan'dır. Azerî Türkleri Nevruz / Bahar bayramını başlangıçta ekincilik, ürün bolluğu inançlarına bağlanan zamanla astronomi tasavvurlarını aksettiren takvim / yılbaşı geçidine dönüştürmüşler.

Azerî Türk Edebiyatında Nevruz şiirleri konusunu dört yönde inceleye biliriz:

- Halk şiirinde Nevruz;
- Âşık şiirinde Nevruz;
- Klâsik şiirde Nevruz;
- Çağdaş şiirde Nevruz.

1. AZERBAYCAN HALK ŞİİRİNDE NEVRUZ

Azerbaycan'da sözlü kültür ürünleri içinde belirgin bir yeri olan bu bayramla ilgili edebi ürünlerle Azerî sözlü edebiyatı çok zengindir.

Şöyle ki, Azerî Türkleri arasında yaşamakta olan Nevruz'la ilgili alkışlar / dualar, atasözleri, deyimler, çeşitli nağmeler / koşuklar halkın düşünce ve inanışlarını ortaya koymaktadır. Örneğin, Azerî Türklerinin Nevruz alkışlarından:

> "Nevruz metlebin versin!",

¹ Kafkas Üniversitesi Kafkas Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, shureddin@gmail.com, Kars/TÜRKİYE.

- > "Nevruz gülüne dönesin!",
- > "Nevruzda bahtın açılsın!",
- > "Yüreğin Nevruz kadar kutlu olsun!"...

Özgünlük olarak, halkın Nevruz anlayışını açık bir şekilde aksettirmesi dolayısıyla, Gürcistan Azerî Türkleri arasından derlenmiş Nevruz nağmelerinden örneklerini sunmakta fayda görürüz.

Çarşamba akşamları nağmelerinden:

Nevruz gelir honçalı,
Honçalı, ay can, ay can.
Nevruz gelir goncalı,
Goncalı, ay can, ay can.
Tongalleri odlayak,
Odlayak, ay can, ay can.
Od üstünden adlayak,
Adlayak, ay can, ay can.

Semeni nağmelerinden:

Dertler dermanı,
Ėller lokmanı,
Semenim, beyaz gülüm,
Semsimim, a yaz gülüm,
Güllü yazı tez getir,
Sohbet-sazı tez getir.

Tongal / Ateş nağmelerinden:

Azar-bîzar odlara,
Yağılara, yadlara,
Yurdumuzda yaz olsun,
Şadlık olsun, saz gelsin,
Güneş olsun, od olsun,
Çimen olsun, ot olsun,
Petek olsun, bal olsun,
Nubarımız bol olsun.

Yukarıdaki örneklerden hareketle Nevruz, Azerî folklorunda yeni bir dönemin başladığı, yeryüzünün türlü çiçeklerle süslendiği bir gün olarak ele alınmaktadır, diyebiliriz.

2. AZERBAYCAN ÂŞIK ŞİİRİNDE NEVRUZ

- Abbas Tufarganlı,
- Molla Cuma,
- Âşık Elesger,
- Âşık Sultan,
- Âşık Tehle Nevruz,
- Âşık Han Kâmandar,

vb gibi âşıkların, saz şairlerinin şiirlerinde önemli bir yere sahiptir.

Azerî âşıkların, telli saz üstatlarının Nevruz bayramlarında dile getirdikleri doğa tasvirleri, edebiyatımızda oldukça geniş bir yer tutmaktadır.

Nevruz için söylenmiş olan renkli, tablo gibi manzumelerden bazı örnekler aşağıya alınmıştır.

16. yüzyıl sonları 17. yüzyıl başlarında yaşamış Âşık Abbas Tufarganlı'nın

giraylı / semaîsinden:

Budur geldi bahar fesli,
Dağların lala vaktidir,
Açıktır kızıl güller,
Bülbülün bala vaktidir.

19. yüzyılda yaşamış Âşık Molla Cuma'dan:

Gidiben zimistan, Nevruz yetiştî,
Abı-lâysan yağıp, dağlar bezenir,
Bülbülün canına gaher iliştî,
Açılıp gönceler, bağlar bezenir.

19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarında yaşamış Âşık Elesger'in ünlü bir koşmasından:

Bahar fesli, yaz ayları gelende,
Süsenli, sümbüllü, lâleli dağlar,
Yoksulu, erbabı, şahı, gedeni,
Tutmaz bir-birinden aralı dağlar.

Ünlü ozan Gökçeli Elesger başka bir şiirinde de: "Bayram gelip, hamı giyip zer-ziba" – diye Nevruz şölenini nazıma dökmüştür.

20. yüzyılda yaşamış Âşık Sultan'ın koşmasından:

Eriyip yağın kar çaylara akar,
Nazlı Nevruz gelir, ele yaz gelir,
Tabiat köksüne benöyşe takar,
Bülbül yuvasından hoş avaz gelir.

20. yüzyılda yaşamış Borçalı âşığı Tehle Novruz'un "Nevruz Günleri" redifli divanîsinden:

Ëy dilberim, fikir verme naza Nevruz günleri,
Mihmanım ol, gel kulak as saza Nevruz günleri.
Huda'm seni ne hoş günde kudretinden yaratıp,
İcaza ver, senle çıkak yaza Nevruz günleri.

Günümüz Borçalı saz üstadı Han Kâmandar'dan:

Âşık, Nevruz gelir, açılır güller,
Yazı duymayana yaz genim olsun.
Sazın avazıyla okur bülbüller,
Sazı duymayana saz genim olsun.

Saz Azerî âşıklarının dilinde Nevruz şöleninin ayrılmaz ögesi olarak dile getirilmekte, yaz-saz uyağı her zaman geçmektedir.

3. AZERBAYCAN KLÂSİK ŞİİRİNDE NEVRUZ

- Katran Tebrizî,
- Hakanî Şirvanî,
- Nizamî Genceli,
- Kadı Bürhaneddin,
- Hidayet,
- Kişverî,
- Hagirî,
- Hetayî,
- Fuzulî,
- Emanî,

- Mesihî,
- Vidadî,
- Vagîf,
- Seyit Ezim,
- Sabır,
- Abbas Sehhet,
- Hüseyin Cavit,
- Ehmed Cavad

ve başkalarının epik, lirik şiirlerinde konu edilmiştir.

Milâttan önce Azerbaycan mekânında, Savalan dağları yörelerinde oluşmuş, Azerbaycan Türklerinin de yazını, yapıtı hesap edilen "Avesta" eserinde Nevruz'dan "Ekin Bayramı" diye söz edilir. Kitapta ayrıca, eski Azerbaycanlıların mahsul bolluğu için yüce Tanrı'ya şarkılar söyleyip bayram yaptıkları kaydedilir.

12. yüzyıl şairi Katran Tebrizî, bir rubaîsinde (Farsçadan çeviren Halil Yusifov) Nevruz'un tarihini böyle anlatır:

Dünyaya getirdi here bir kanun,
Güzel Mehrigan'ı büyük Feridun.
Nevruz bayramını getirdi Cemşid,
Vefanî, sehanî, mertliği Fezlun.

Aynı şair, diğer rubaîsinde Nevruz'u dilek, arzu çağı olarak değerlendirir:

Zulmet gecelerde yüzün gündüzüm,
Aşkın hazan vakidi yazım, Nevruz'um.
Gametin gönlüme ışık, teselli,
Dünya hoş bahtımdır, hem gülen arzum.

Yine 12. yüzyılın ünlü şairi Hakani Şirvanî'nin ünlü "Töhfetül-İrageyn" mesnevîsinde (Farsçadan çeviren Halil Rıza Ulutürk) ahvalinden şikâyet ederken Nevruz'u böyle hatırlar:

Bu zulmet dünyada gün görmedim men,
Nevruz bayramım da çıktı elimden.

12. yüzyıl sonları ve 13. yüzyıl başlarında yaşamış, Azerbaycan edebî Rönesansının zirvesi Genceli Nizamî'nin "Yedi Güzel" eserinde (Farsçadan çeviren: Memmed Rahîm) "Baharın Tarifi" bölümü vardır:

Nevruz havasında olan itidal,
Âleme bahş etti nuranî bir hal.
Nevruzun naşımı yeni ahdiyle
Kattı öz canını çiçeğe, güle.

Nizamî tasvirinde Nevruz, Müşteri'yle Zührel'in kavuştuğu zamana rastlar. Nevruz günlerinde otlar çöllerde dirilik suyu bulur, yolların üstünde selsebil coşar, dağlardan eriyen karlar çaylara gurur verir, nergis gözlerini süzer, sabah yeli menekşeye sığalı çeker.

Genceli Nizamî'nin "İskender-name" manzum romanında Nevruz, olay örgüsünün önemli kısmını oluşturmakta, Azerbaycan'da Nevruz'un büyük halk bayramı olarak kutlandığı bildirilmektedir:

Yayında dağlara lâleler serper,
Kışını baharın nesimi oper,
O yeşil meşesi cennete benzer,
Şen eteklerine bağlanmış Kevser.

Yazın dağları lâleler süsleyen, kışın da baharın ılık rüzgârı öpen, yıl boyunca

reyhanı yeşil olan, her tür nimete, kuş sütüne de sahip olan bu cennet mekân şairin ana yurdu Azerbaycan'dır, onun lâleazar bölgesi Berde'dir.

Azerî divan şairleri, Nevruz bayramını çeşitli yönleriyle dile getirmiş, Nevruz'u bir mutluluk günü olarak anlatmış, terennüm etmişlerdir.

Dili dolayısıyla Azerbaycan edebiyatına mensup bir sair olarak kabul edilen 14. yüzyıl şairi Kadı Burhaneddin'in Nevruz'la ilgili bazı beyitleri:

Nevruz'dur, senünile bir eyş edim gerek
Ki, dünya ehli görevü eyad yad ola.

Veya

Nevruz olalı cihanı görsen,
Bu keven ile mekânı gör sen;

Veya

Meğer Nevruz gelmiştir musavver
Ki, olmuştur cihan yine münevver.

Ünlü düşünür İmadeddin Nesimi'nin Nevruz konulu gazeli dikkati çeker:

Mevsimi-Nevruzu neyistan aşikâr oldu yine,
Şehrimiz şeyhi bu gün hoş bade har oldu yine.
Goncadan gül baş çıkardı, saldı yüzünden nikap,
Bülbülü-Şeyda hatibi-lâleazar oldu yine...
Nergisi gör, cam elinde mey sunar ariflere,
Cümlesin mest eyledi, kendi humar oldu yine...
Sen Nesimi razını, ey dan yeli, yâre yetir:
Sensizin halım perişan, bi-karar oldu yine.

Şairin diğer şiirlerinde de Nevruz motifine rastlarız:

Hasret yaşı her lâhza kılar benzimizi saz,
Bu perdede kim, nesne bize olmadı gamsaz.
“Uşşak” meyinden kılalı işreti-“Nevruz”,
Ta “Rast” gele çengi-“Hüseyin-i”de serefraz.

Yahut:

Ne sunî-pakı-yazdansen, a dilber?
Musavversin, müambersin, münevver.
Saçındır zulmeti-yalda, şebi-gedr,
Yüzün Nevruzu eydi mahi-Enver.

Yahut:

Boyu servi-çınarımdır, saçı miski-tatarımdır,
Acep şirin nigarımdır, gülüstani-baharımdır.
Şarabımdırü şehdimdir, bu gün Nevruzi-eydimdir,
Benim bahtı-seyidimdir, behiştî-gülü zarımdır.

Yahut:

Ruzim, şebimü ayü ilim, heftevü günüm,
Nevruzumu eydim, dileyim, gedrü beratım.

Şair için Nun harfiyle başlayan en güzel kelime nevruz'dur:

Nun – Nevruz olucak yar ile hoştur gülü mül,
Çalına çengü rübab, okuna uşşak-Nigar.

15. yüzyılda yaşamış Efseneddin Hidayet'in Azerî Türkçesinde "Mübarek olsun, ey sultanî-âlem fesli-Nevruz'un" dizesiyle başlayan gazelinde Nevruz kelimesini (Nevruz biçiminde) incelikle uyaklaştırır:

Mübarek olsun, ey sultanî-âlem fesli-Nevruz'un,

Müsait gecedен geçen muvafık ruzun uzun.
Bir hicrî oduna yakman Hidayet'i, şaha şimdi,
Visalın şehrini yayın firak iklimini Nevi ruzun.

Adı geçen şairin diğer bir gazelinde de Nevruz hakkında güzel övgüler bulunur:

Geldi Nevruz, yine gülşenü sahra demidir,
Yâri-gülçöhre ilen eyşü temaşa demidir...
Böyle mevsimde men ol yardan diriyim,
Ey ecel, gel beri kim, şimdi teğaza demidir.
Kıl tevekkül hakka, varını yolunda terk et,
Ey Hidayet ki, tevellavü tebra demidir.

15. yüzyılın ikinci yarısı ve 16. yüzyılın başlarında ömür sürmüş Nimetullah Kışverî'nin de Nevruz konulu gazelleri yüzdendir. Onun bir gazelinden parça:

Saadet hemrehim boldu, müsait bahtı-firuzim,
Bu gün gördüm hemaluni, mübarek oldu Nevruz'im.

Kışverî'nin başka bir gazelinden:

Ruzin hamişe Hürrem, ferdende ruzigarın,
Bolsun mübarek, ey gül, Nevruzu növbaharın.
Ey bülbül-cığır hun fesli-bahar geldi,
Kıl nala kim, göründü bağ içre gülü zarın.

Azerbaycan edebiyatının ana dilli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen 16. yüzyıl şairi Şah İsmail Hetayî'nin "Deh-name" eserinde kapsamlı kısımlardan biri "Bahariye" adlanmaktadır. Hetayî'nin "Bahariye"sinden örnek:

Kış gitti, yine bahar geldi,
Gül bitti ve lâleazar geldi,
Kuşlar hamisi figana düştü,
Aşk odu yine bu cana düştü...
Nevruz gülünün açık dehanı,
Mürğ anda hazar okur zebanı.

Hetayî'nin Nevruz'la ilgili birkaç beyti de şöyledir:

Geldi Nevruz ü bahar ü ahdi devri dost-kâm,
Yâr eli tek yeryüzü nakıs ü nigar oldu yine;

Veya

Nevruz gülünün açık dehanı,
Murg anda hezâr okur zebanı.

Sair, İmam Rıza'nın türbesini ziyaret etmesini: "Acemde Meşhed'e irdim rızam ile edip Nevruz" – biçiminde ifade etmektedir.

Hetayî'nin Nesimi'ye nazire olarak yazdığı Nevruz konulu gazelinden:

Mevsimi kış gitti, devri-nevbahar oldu yine,
Meclisi-keşti acayip rüzgâr oldu yine,
Mevsimi-gül geldi ve gülüşen bezendi bezim için,
Guhü sahra cümle ekser lâleazar oldu yine.

Azerbaycan sahası sairi olduğu kadar Osmanlı sahası sairi de olan 16. yüzyıl şairi Muhammed Fuzulî, bir beytinde Nevruz'un yılda bir defa geldiğini ve Nevruz gülleri açtığını söylemektedir:

Her gün açar gönlümü zevk-i visalın yenliden,
Gerçi güller açmağa her yılda bir Nevruz olur.

Fuzulî şiirlerinden daha bir örnek:

Her yerde ta Nevruz ola,
Gül bustan afuruz ola,
Nevruz tek firuz ola
Eyyamı-şahı evliya.

Fuzuli'nin çağdaşı olan Hegirî Tebrizî'den de Nevruz konulu dize örnekleri:

Ruzi vasilin eydi ile Nevruz durur,
Üş ferağın zicrü zindanım benim.

16. yüzyıl, 17. yüzyıl başları Azerî divan şairi Muhammed Emanî'den:

Bahar oldu, taze güller aşıldı,
Servi nazım, sallanıban seyir ele,
Şukufe övrağı her yan saçıldı,
Servi nazım, sallanıban seyir ele.

17. yüzyıl Azerî edebiyatında önemli yere sahip Mesihî'nin "Verga ile Gülşah" manzumesinde Nevruz, dertlere dermandır:

Ol mahi-şebü bu neyyeri-ruz,
Ol kadri-dünü, bu eydi-Nevruz;

Ve kahramanlar için buluşma zamanıdır:

Eyleye şebi-ümidimi ruz,
Bilsuphi-ümidi ruzi-Nevruz.

18. yüzyıl Azerî şiirinin temsilcisi Molla Veli Vidadi, Nevruz'u müstezat biçiminde konu etmiştir:

Nevruz-bahar oldu, cihan taze-ter oldu,
Raf oldu elemeler.
Dağıldı bu şadlık haberi derbeder oldu
Yandı oda gemler...
Bir mevsimi-güldür bu ki, haktan nazar oldu
Hoş geldi bu demler.
Ey hasta Vidadi, bu gün etmez mi sene rehmi
Sultanî-zamane?

Divan Nevruziye'leri geleneğine uygun olarak Vidadi'nin de Nevruz'u Sultanî-Zamane (zamane sultanı) adlandırması dikkati çeker.

18. yüzyıl Azerbaycan edebiyatının büyük klâsiği Molla Penah Vagif'in koşmasından:

Bayram oldu, hiç bilmirem neyleyim,
Bizim evde dolu çuval da yoktur,
Düğüyle yağ hanı, çoktan tükenmiş,
Et hiç ele düşmez, motal da yoktur.

Vagif'in diğer bir şiirinde de Nevruz böyle anılmaktadır:

Pusetini-berri ki, büzğale vakti filmesel,
Eydi Nevruz ayan etmektedir, burcu-Hamel,
Dahi sen lâzım değilsen, ey baharî-hoş emel,
İstemem şimdin geri hahi gelme, hahi gel...

19. yüzyıl şairi Seyit Ezim Şirvanî'den:

Fesli-Nevruz ola, mey ola, bir de yar ola,
Âdem heves eder mi dahi Hüt bağına.

20. yüzyıl başları ünlü şairi Mirza Elekber Sabır, Nevruz bayramına mizahî libas giydirmiştir:

Ey pulluların sefası Nevruz!

Tacirlerin aşinası Nevruz!
Bir millete eydi iken, neden bes
Oldun fukara ezası, Nevruz?!

Ulusal şölen olan Nevruz'un daha çok pullular (zenginler) için sefa olduğunu
ünlü mizah şairi bu tür eleştirmiştir.

Onun "Bayram Töhfesi" şiiri de şu akardadır:
Ey döken mollaların kamına şerbet Nevruz!
Eğni yalarla kuran meclisi-işret Nevruz!
Sende her kes sevinir, bes niye ancak fukara
Çeker evlâdını gördükte hecelet, Nevruz?

M. E. Sabır çocuklar için şiirlerinden birinde Nevruz günlerini aziz günler
adlandırmıştır:

Gel-gel, a yaz günleri,
Yılın aziz günleri,
Çaylar taşıp sel olsun,
Tahıllar tel-tel olsun.

Türkçenin Azerî lehçesinde ilkbahara hem de yaz, yaza ise yay denir.

Azerî saz şiirinde olduğu gibi, klâsik şiirinde de Nevruz, daha çok Yaz
Bayramı adıyla anılır.

20. yüzyıl başlarında Turancılığı, Türkçülüğü öne çıkarmış Azerbaycan edebi
romantizminin (hayalciliğinin) öncü temsilcilerinin şiirlerinde Nevruz motiflerinin de
abartılı görülmesi bu bağlamdandır. Bu açıdan Abbas Sehhet'in, Ehmed Cavad'ın
coşkulu şiirleri dikkat çekicidir.

Abbas Sehhet'in şiirlerinden:
Ovgatın ola sendi firuz!
Her demde misali-eydi-Nevruz
Sed şükür ki, kış tükendi, bitti,
Nevruz gelip, bahar yetti...
Nevruz büyük reşadet etti,
Kış ordusunu vurup dağıttı...
Yaz şahı verip o dem serencam,
Nevruz'u cemaat etti bayram.

Veya

Geldi Martın dokuzu,
Bayram ettik Nevruz'u...
Dağlar, çöller dışerdi,
Nevruz gülü göyerdi.

Azerbaycan'da romantik şiirin öncülü Hüseyin Cavid'in "Nevruz Bayramı"
adında şiiri var. Şiirde geleneksel tören coşucu akarda böyle terennüm edilir:

İşte Nevruz! Yetiştî faslı-bahar,
Geldi işret zamanı, kardeşler!
Ne güzel bayram... Ah, ne hoş fırsat!
Sayılır ehli-zevke bir nimet!
Sevinin! Zurna, toy çalın, sevinin,
Ne güzel bayram! Of, gülün, sevinin!

Azerbaycan istiklâl şairi, Azerbaycan ulusal marşının, Turan marşı olarak
değerlendirilen "Çırpınırdın, Karadeniz" şiirinin yazarı Ehmed Cavad, "Nevruz
Şiirleri" adlı dizi oluşturmuştur. Bu dizinin başlıkları böyle geçer: "Çille Şarkısı",

"Yaza Hitap", "Büyük Çille", "Küçük Çille", "Hıdır Nebi", "Yel Baba", "Karının Borcu", "Boz Ay", "Dört Atlı Yenice Gün", "Dört Çarşamba". Görüldüğü gibi, şair, Nevruz'la ilgili halk gelenek göreneklerini şiirsel dille ayrı ayrılıkta yansıtmıştır. E. Cavad'ın Nevruz şiirleri dizisinden dizeler:

Han çobanın arzusu,
Gelir kumral kuzusu!
Yağış ruzu getirir,
Nevruz gelip yetirir! <...>
Nevruz çıkıp tahtına,
Güller düşüp bahtına. <...>
Devre vurup Nevruz'un
Dolanırlar başına! <...>
Odlar benim hâkimimdir,
Men odların hâkimiyim!
Babam oddur, anam oddur,
Odur ki, men od kimiyim!

Ehmed Cavad'ın 1919'da Gence'de kaleme aldığı "Nevruz Bayramı" şiiri de var ve ilginçtir ki, Farsçadaki Nevruz kelimesinin Türkçe karşılığı olarak "Yence Gün", yani yenice gün (en yeni gün) deyimini kullanır ve bu deyimini şiirin redifi yerine çıkarır:

Binip dört atını, çapar dörtlale,
Düzlerden, çöllerden gelir Yence gün!
Yelken atlı, od yürekli, su yüzlü,
Yolların bağrını delir, Yence gün!
İsteği, âmâlî ok ucundadır!
Gücü Yel gücünde, sel gücündedir!
Yerin haber alsan Kız burcundadır,
Özünü Güne ten bilir Yence gün!

4. AZERBAYCAN ÇAĞDAŞ ŞİİRİNDE NEVRUZ

- Samed Vurğun,
- Memmedhüseyn Şehriyar,
- Bahtiyar Vahapzade,
- Osman Sarıvelli,
- Balaş Azeroğlu,
- Cabir Nevruz,
- Nevruz Genceli,
- Cafer Handan,
- İlyas Taptık,
- Zelimhan Yakup

Ve diğer şairlerin şiirlerinde duygusallıkla, daha özgünlükle geçer.

20. yüzyıl ünlü şairi Samed Vurğun'un şiirlerinde Nevruz'la ilgili halk yaşam görenekleri öne çıkar:

Bahar ne hoş gelir, ruha tat verir,
Şiire, sanata kol-kanat verir;
Veya
Göklere baş çeker Göyezen dağı,
Akşam açık olur ayın kabağı,

Bizim gelinlerin bayram kabağı
Feseli yaymağı yâdına düştü.

Göyezen, şairin memleketi Gazah bölgesinde güllü-çiçekli bir dağdır, feseli "bazlama" demektir, Nevruz sofrasında baklava, şorgoğal, şeker-buranın yanı sıra, feseli de bulunması zorunludur.

Ayrıca, Semed Vurğun, Nevruz'daki Kapı pusma âdetini böyle söylemektedir:

Gayda beledir ki, birinci kere
Hayır söz işitse şad olacaktır,
Yaman söz işitse yine gamlara
Gark olup içinde kavrulacaktır.

Türk dünyasının son devirde yetiştirdiği en büyük sairlerden biri, Güney Azerbaycan sahasına mensup olan Memmedhüseyn Şehriyar, meşhur "Haydar Baba'ya Selâm" manzumesinde Nevruz hatıralarını da anlatmaktadır:

Bayram yeli çardakları yıkanda,
Nevruz gülü, Kar çiçeği çıkanda,
Ağ bulutlar gömleklerin sıkanda,
Bizleri de yâd eleyen sağ olsun,
Dertlerimiz koy dikelsin dağ olsun.

Yumurtanı gökçek güllü boyardık,
Çakıştırıp sınanların soyardık,
Oynamaktan birce meğer doyardık,
Ali mene yaşıl aşık verirdi,
Irza mene Nevruz gülü dererdi.

Nevruz Ali harmanda vel sürerdi,
Gâh da yenip küleşlerin kürerdi,
Dağdan da bir çoban iti ürerdi,
Onda gördüm ulak ayak sakladı,
Dağa bakıp kulakların şakladı.

Şehriyar, Nevruz gülü, Kar çiçeği çıktığını, adaklı kızların bey çorabı ördüğünü, bacadan şal sallama göreneğinin olduğunu, bey şalına bayramlık hediyelerin bağlandığını, yumurtaların boyandığını, yumurta tokuşturma yarışlarının yapıldığını, diğer geleneksel adetlerin düzenlendiğini belirtmektedir. Son bentte geçen Nevruz Ali, bir şahıs adıdır. Nevruz, Kuzeyli-Güneyli Azerbaycan'da Nevruz günlerinde doğan çocuklara isim olarak verilmektedir.

Günümüz şairi Balaş Azeroğlu'dan:

Nevruz bayramıdır, ilkbahar gelir,
Kışın el-ayağı yığışır demek,
Fakat ele bil ki, ona ar gelir,
Yaza teslim olup geri çekilmek.
Güneye düşen kar talalanıptır,
Nevruz çiçeği de görünür tek-tek.
Ele bil dağ düşü alovlanıptır,
Bir şama benzeyir çıkan her çiçek.

Günümüz şairi Cafer Handan'dan:

Hoş geldi bahar, gönül Hürrem-i handan,
Gül fazlına hesr eyledi öz şiirini Handan.
Nevruz bizim öz bayramımızdır, gülün, eller,
Etirinden alın her çiçeğin, gülün, eller.

Yine günümüz şairi İlyas Taptık, Nevruz isimli şiirinde der:

Aziz Nevruz gününde
Görek Tebrizlileri,
Oyadak çengillerle
Sabri denizlileri.

Nevruz görüş günüdür,
Görüşüp sarmaşak biz,
Çatak Araz tongalı,
Alışsın hasretimiz.

Güneye, Kuzeye bölünmüş Azerbaycan için özlem simgesine dönüşmüş Araz nehri kıyısında Nevruz tongalı, kavuşma tongalı yakılması arzulanmıştır.

Azerî çağdaş edebiyatında nesir eserlerinde de, özellikle de ilgili romanlarda Nevruz gelenekleri özgünlükle yansıtılmıştır. Bu açıdan Hüseyingulu Sarabski'nin "Köhne Bakı", İsmail Şihli'nin "Deli Kür" romanları ve diğer eserler daha çok edebi olgular verir.

SONUÇ

Türk devletlerinin ve akraba topluluklarının büyük bölümünde kültür ve gönül bağı oluşturan Nevruz / Taze Gün / Ergenekon / Bahar Bayramı gibi böylesi geleneklerin devam ettirilmesi, aynı kaderi paylaşan, ortak hisler duyan, aynı ülkü taşıyan insanlarımızı uzlaştırmak, kopmamalarını sağlamak için de çok önemlidir, gereklidir. ◇